KAARTJE VAN DE BANDA-EILANDEN VER-
VAARDIGD DOOR EMANOEL GODINHO
DE EREDIA IN 1601.

Het hier medegedeelde kaartje van de Banda-eilanden en brief, waarvan de vertaling uit het Portugeesch mede hier-nevens is gevoegd, werd geschreven door Nicolaô de Montalegre, uit Grissee den 20 Juni 1602, en was gericht aan Andre de Furtado de Mendoça, ¹ Capitaô Môr e Geral do Mar do Sul e de sua conquista; met de overbrenging was belast de monnik Pablo de Mesquita.

Dit schrijven strekte voornamelijk ten geleide van het genoemde kaartje, door hem (de Montalegre) en anderen opgenomen en „verthoont ofte verlicht in schilderinge door Manoel Godinho“ die Mendoça daar in zijn gezelschap had.

De schrijver geeft in zijn brief het een en ander op wat op die eilanden betrekking heeft, terwijl hij hoopt dat het hem tijdig genoeg in handen zal komen, om bij het plan dat hij op die eilanden heeft van nut te kunnen wezen. Hij treedt vervolgens in eenige bijzonderheden die den schrijver persoonlijk aangaan, waarna hij hem kennis geeft van de aankomst van twee Hollandsche schepen, die te Grissee volk en koopmanschap hebben aan wal gezet; ² dat ze dit ook te Damak hadden

¹ Deze gewezen Gouverneur van Malakka, nu Admiraal over een Portugeesche vloot, is ons bekend door de gevechten door den Admiraal Wolphert Hermansz. tegen hem in den maand December 1601 en Januari 1602 voor Bantam geleverd. Na zijne geleden nederlaag was hij naar de Molukken geloopen om de Hollanders aldaar zoo veel mogelijk afbreuk te doen.

² Dit waren de twee schepen die onder bevel van den Admiraal Jacob van Heemskerck, den 4 Maart 1602 van Bantam waren vertrokken. «Wy syn den 27 April (*) op de ree van Grissee ende Jortan geankert ende nadat wy verlof ende een huys opgerecht hadden, onse goederen aen landt gebracht om te handelen.»

De Opkomst van het Nederl. gezag in O. I. door Jhr. Mr.
J. K. J. de Jonge, II Deel blz. 515.

(*) Lees 27 Mei, zie den tekst op blz. 512.

willen doen, doch zeer slecht voor hen was afgeloopen, want een gedeelte van hun volk was vermoord en gedeeltelijk gevangen genomen ¹. De Montalegre was met den monnik de Mesquita aan boord van een dezer schepen geweest, om hem te laten zien hoe goed ze waren uitgerust, opdat hij dit aan den Admiraal zou kunnen mededeelen enz.; eindelijk wenschte hij deze vele victorien en defensa de sua santa fé Catolica.

Hoe deze stukken in onze handen zijn gekomen bleek ons niet duidelijk; wel vond Heemskerk, toen hij van een verloren reis naar Bali op den 25 Juni ter reede van Jortan kwam, zijn Vice-Admiraal aldaar ten anker leggen en benevens hem een Portugeesch fregat, dat deze met toestemming van den Gouvernante aangehaald had.

Dit fregat kwam van Ambon, werwaarts het de vloot van Mendoça gevolgd had en dat door dien Admiraal met brieven naar Solor en Malakka was gezonden ².

Doch hoe dit moge zijn, al waren de genoemde stukken in handen van den Portugeeschen Admiraal gekomen, ze zouden hem van geen nut zijn geweest, daar onzen Admiraal Wolphert Hermansz. reeds den 23 Mei 1602 een contract met de Bandanezen had gesloten, ³ derhalve bijna een maand vroeger dan de brief door de Montalegre was geschreven. Hierdoor zal vermoedelijk het plan van deze in duigen zijn gevallen, om zich in het volgende jaar naar Banda te begeven en onder de schaduw van den Admiraal aldaar zijn positie te verbeteren.

In de vertaling van den brief, die, zooals wij gezegd hebben, hierbij is gevoegd, hebben we hier en daar een kleine aantekening gemaakt.

Het kaartje, waarvan de heer Buyskes de welwillendheid heeft gehad een copie te vervaardigen, heeft eene grootte van 0,40—0,28 m. en is op papier geteekend. Het heeft tot opschrift: „Banda, Insulae Typus. de integro multis in Locis Emendatus. Anno Dnj. 1601. Auctore Emmanuele God. di Eredia.” Een schaal komt er niet op voor, de breedtegraad wordt slechts opgegeven zonder de onderdeelen; de namen der eilanden tot de Bandagroep behoorende worden allen genoemd. Tusschen Neira en de Goenong Api ziet men de diepte bij hoog en laag water aan-

¹ Als voren, blz. 510—514.

² Als voren, blz. 515—516. In den tekst blz. 270 staat o. i. verkeerdelijk dat Heemskerk dat fregat had veroverd.

³ Als voren, blz. 536—547.

geteekend; een ankerplaats wordt aangewezen aan de Noordkust van Lonthor, doch iets Oostelijker leest men *aqui* (hier) dat niet van de hand van Eredia schijnt te wezen, verders eenige reven aan de Noord- en Noordwest kust van genoemd eiland, dat als het voornaamste van dien groep wordt aangeduid.

Wie Manoel Godinho, de „verlichter“ van het kaartje, is geweest, en wiens naam dezer dagen nog al eens ter spraak is gekomen, als zoude hij in 1601 Nieuw-Holland of Australië hebben ontdekt — dus vóór de Hollanders, die daarop op overtuigende wijze in 1605—1606 ¹ aanspraak kunnen maken — verwijzen wij onze lezers naar de zoo belangrijke artikelen over dit onderwerp, door den heer P. A. Tiele en de daarin aangehaalde schrijvers in den Nederlandschen Spectator geplaatst; ² alsmede het stukje van den heer Dornseiffen, getiteld „De ontdekking van Australië“, in het Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap ³ opgenomen.

Om te weten wie Nicolaô de Montalegre was en welke betrekking hij in 1602 te Grisee waarnam, wendden wij ons tot den Secretaris van de Academia de Sciencias te Lissabon, doch mochten tot op heden daarop geen antwoord ontvangen.

LEUPE.

¹ De reizen der Nederlanders naar het Zuidland of Nieuw-Holland in de 17e en 18e eeuw. 1868. blz. 6—9.

Als voren: naar Nieuw-Guinea en de Papoesche eilanden. 1875. blz. 3—7.

² 24 Juli No 30 en 7 Augustus No 32 1875.

³ 2 Deel, No 1, blz. 49—50.